

ANALIZA TRANSPARENTNOSTI BIRAČKIH ODBORA

Sarajevo, januar 2023.

SADRŽAJ

1 IZVRŠNI SAŽETAK	3
2 UVOD	4
3 METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	5
4 IZBORNI PROCES U BIH SA AKCENTOM NA TRGOVINU MJESTIMA U BIRAČKIM ODBORIMA.....	6
4.1 Izazovi izbornog procesa u BiH.....	6
4.2 Trgovina mjestima u biračkim odborima	7
5 NALAZI ISTRAŽIVANJA TRANSPARENTNOSTI BIRAČKIH ODBORA	9
5.1 Monitoring procesa u formiranju i radu biračkih odbora	9
5.1.1 Određivanje lokacija biračkih mjesta.....	9
5.1.2 Imenovanja biračkih odbora	9
5.1.3 Obuke za biračke odbore.....	10
5.1.4 Promjene u sastavu biračkih odbora	11
5.2. Istraživanje sastava i nepravilnosti u radu biračkih odbora	11
5.2.1 Prikupljanje Odluka o imenovanju članova biračkih odbora	11
5.2.2 Uzorak opština/gradova za provođenje istraživanja.....	13
5.2.3 Rezultati istraživanja potencijalnih sumnji na trgovinu mjestima u biračkim odborima .	14
5.2.4 Ko je imenovao najveći broj članova biračkih odbora iz uzorka?	18
5.2.5 Politički subjekti sa najvećim brojem sumnjivih slučajeva	20
5.3 Ponovno brojanje i prigovori na biračkim mjestima iz uzorka.....	22
5.3.1 Ponovno brojanje glasova na biračkim mjestima iz uzorka	22
5.3.2 Prigovori na biračkim mjestima iz uzorka na izborni dan	24
6 PREPORUKE ZA POVEĆANJE TRANSPARENTNOSTI BIRAČKIH ODBORA	25
ZAKLJUČAK	27
REFERENCE:.....	28

1 IZVRŠNI SAŽETAK

Ključni cilj ove analize jeste sagledati trenutno stanje po pitanju transparentnosti biračkih odbora, njihovog imenovanja i rada sa akcentom na tzv. trgovinu mjestima u biračkim odborima. Analiza se fokusira na ključne aktivnosti izborne administracije u predizbornom ciklusu, te poštivanju rokova i implementacije aktivnosti u skladu sa Izbornim kalendarom, posebno kada je u pitanju određivanje biračkih mesta, imenovanje članova u biračke odbore, te održavanje obuka za članove biračkih odbora.

Pored toga, ključni segment istraživanja jeste trgovina mjestima u biračkim odborima. Nove izmjene Izbornog zakona BiH propisuju sankcije za političke subjekte i članove biračkih odbora za trgovinu mjestima u biračkim odborima te je cilj istražiti postoje li eventualne sumnje na tzv. trgovinu mjestima u biračkim odborima, na uzorku od 500 redovnih biračkih mjesta u Bosni i Hercegovini. Centralna izborna komisija BiH (CIK BiH) je novim izmjenama Izbornog zakona BiH dobila određene ovlasti, te je u okviru izbornog procesa za Opšte/opće izbore 2022. godine izrekla i prve sankcije za trgovinu mjestima u biračkim odborima.

Trgovina mjestima u biračkim odborima jedna je od izbornih nepravilnosti koja se pojavljuje svaki izborni proces, ali se ni jedna analiza do sada nije bavila istraživanjem isključivo ove izborne nepravilnosti. Ova analiza pokazuje da trenutno stanje po pitanju transparentnosti biračkih odbora, sa akcentom na trgovinu mjestima u biračkim odborima mora biti unaprijeđeno s obzirom na to da je zabilježen veliki broj slučajeva koji ukazuju na potencijalnu trgovinu mjestima u biračkim odborima. Svi zabilježeni slučajevi trgovine mjestima u biračkim odborima su poslani CIK BiH na dalje postupanje u skladu sa njihovim nadležnostima.

Provedeno istraživanje je ponudilo i određene preporuke čija realizacija bi dovela do povećanja transparentnosti biračkih odbora, kao što su izmjena načina imenovanja i sastava biračkih odbora, razmatranje uvođenja sankcija prema političkim subjektima za nepoštivanje obaveze dostavljanja prijedloga za članove biračkih odbora, vršenje kontrole na obukama za članove biračkih odbora, kreiranje jedinstvenog registra za objedinjavanje odluka o imenovanju članova biračkih odbora, te obezbjeđenje striknog poštivanja obaveze da u odlukama o imenovanju članova biračkih odbora mora biti naveden naziv političkog subjekta ispred kojeg je osoba imenovana.

2 UVOD

Izbori u Bosni i Hercegovini održavaju se svake četiri godine. Ciklusi održavanja Lokalnih i Opštih/općih izbora su sa razmakom od dvije godine.

Opšti/opći izbori 2022. godine održani su 02. oktobra 2022. godine. Izbori 02. oktobra 2022. godine raspisani su za sljedeće nivoe vlasti:

- Predsjedništvo Bosne i Hercegovine;
- Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine;
- Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine;
- Narodnu Skupštinu Republike Srpske;
- Predsjednika i potpredsjednike Republike Srpske; i
- Skupštine kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Za učešće na izborima CiK BiH, ovjerila je 145 različitih političkih subjekata (političkih stranaka, koalicija i/ili nezavisnih kandidata), od toga 90 političkih stranaka, 17 nezavisnih kandidata i 38 koalicija. Na glasačkim listićima, 02. oktobra 2022. godine bilo je 127 političkih subjekata, jer se dio političkih subjekata pojavio na izborima samo u okviru koalicije, ili nisu imali ovjerene kandidatske liste. Za 518 mandata, koliko se direktno bira na Opštih/općim izborima, natjecalo se 7.258 ovjenjenih kandidata i kandidatkinja.

Pravo glasa na izborima 02. oktobra imalo je 3.368.666 građana i građanki BiH, koji su upisani u Centralni birački spisak, zaključno sa 18.08.2022. godine. Za glasanje izvan BiH registrovano je ukupno 69.966 birača/ica, dok je za glasanje putem mobilnog tima unutar BiH registrovano ukupno 14.222 birača/ice.

Izbore je posmatralo preko 50.000 stranačkih posmatrača, naspram 2.390 građanskih, nestranačkih posmatrača i posmatračica ispred organizacija civilnog društva okupljenih oko Koalicije za slobodne i poštene izbore „Pod lupom“. Koalicija za slobodne i poštene izbore „Pod Lupom“ djeluje od 2014. godine sa primarnim ciljem provođenja građanskog, nestranačkog posmatranja izbora. Od 2014. godine Koalicija je posmatrala sve održane izbore u BiH. Koalicija „Pod Lupom“ provodi svoje aktivnosti u više komponenti kao što su posmatranje izbora, izgradnja kapaciteta civilnog društva, razvoj politike i zagovaranje, obrazovanje mladih, dopiranje do javnosti, praćenje medija, finansiranje stranaka i dezinformacije.

U svakom izbornom ciklusu, Koalicija „Pod lupom“ upozorava na različite nepravilnosti izbornog procesa, koje se često odnose i na direktno kršenje Izbornog zakona BiH. Jedna od takvih nepravilnosti je i tzv. trgovina mjestima u biračkim odborima, koja je predmet ove analize.

O čemu se radi? Naime, Izborni zakon BiH propisuje jasno i nedvosmisleno da imenovani članovi biračkih odbora moraju biti iz različitih političkih subjekata. To je propisano sa ciljem da se obezbijedi kontrola zakonitosti izbornih radnji pod pretpostavkom da će pripadnici/e različitih političkih subjekata kontrolisati jedni druge u postupanjima i time spriječiti nepravilnosti i/ili zloupotrebe na biračkim mjestima. Trgovinom mjestima u biračkim odborima, ne samo da se krše odredbe Izbornog zakona BiH, nego se i narušava ovaj princip kontrole, kao i postavlja pitanje zašto se to radi osim ako se ne želi na neki način ili manipulisati ili zloupotrebjavati položaj u biračkom odboru. Ovakvim postupanjem zapravo se, najjednostavnije rečeno, dobijaju jednostranački birački odbori ili birački odbori gdje su zastupljeni bliski politički subjekti koji mogu vrlo lako biti u prilici manipulisati i/ili zloupotrebjavati različite procese na biračkim mjestima, posebno kod utvrđivanja rezultata i mijenjanja izborne volje birača i biračica.

Cilj ove analize je na uzorku od 500 biračkih mesta istražiti članove biračkih odbora, kako bi se utvrdilo postoje li eventualne sumnje na tzv. trgovinu mjestima u biračkim odborima. Svi slučajevi za koje se utvrdi da postoji sumnja na trgovinu mjestima u biračkim odborima bit će proslijeđeni CIK BiH na dalje postupanje. Nove izmjene Izbornog zakona BiH koje tretiraju i trgovinu mjestima u biračkim odborima, te predviđaju kazne za članove biračkih odbora i političke subjekte koji su prekršili Izborni zakon BiH, ukazuju na važnost rada na otklanjanju ove izborne nepravilnosti koja se ponavlja svaki izborni proces, kao i na nužnost reforme kada je u pitanju postupak formiranja i članstva u biračkim odborima.

3 METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

S obzirom na problematiku postojanja trgovine mjestima u biračkim odborima, kao i već ranija upozoravanja Koalicije „Pod Lupom“ za navedena kršenja Izbornog zakona BiH, Koalicija „Pod Lupom“ je provela istraživanje o trgovini mjestima u biračkim odborima za Opšte/opće izbore 2022. godine.

Cilj istraživanja bio je monitoring procesa u formiranju i radu biračkih odbora, kao i identifikacija potencijalne nezakonite trgovine mjestima u biračkim odborima između političkih subjekata registrovanih za učešće na izborima. Nakon identifikacije potencijalnih sumnjivih slučajeva u imenovanju članova biračkih odbora, CIK-u BiH bit će podneseni prigovori za utvrđene eventualne sumnjive slučajeve na trgovinu mjestima u biračkim odborima.

Metodologija koja se koristila za potrebe monitoringa procesa u formiranju i radu biračkih odbora odnosila se na praćenje poštivanja rokova prema izbornom kalendaru CIK BiH, i to za sljedeće aktivnosti:

- Određivanje lokacija biračkih mesta;
- Imenovanja biračkih odbora;
- Obuke za biračke odbore;
- Promjene u sastavu biračkih odbora.

Kada je u pitanju istraživanje u sastavu biračkih odbora, i nepravilnostima u imenovanju i radu, na uzorku od 500 biračkih mesta korištena je sljedeća metodologija:

- Prikupljanje Odluka o imenovanju članova biračkih odbora za Lokalne izbore 2020. godine i Opšte/opće izbore 2022. godine kroz Zahtjeve za pristup informacijama poslane svim lokalnim izbornim komisijama u BiH¹.
- Prikupljanje informacija o biračkim mjestima iz uzorka na kojima je vršeno ponovno brojanje glasova, te prikupljanje informacija o prigovorima na izborni dan;
- Unos dobijenih informacija u bazu podataka specijalizovanu za ovo istraživanje, te provjera potencijalnih sumnji na trgovinu mjestima u biračkim odborima, na sljedeći način:
 - Poređenje članova biračkih odbora za Opšte/opće izbore 2022. godine sa članovima biračkih odbora za Lokalne izbore 2020. godine;
 - Poređenje članova biračkih odbora za Opšte/opće izbore 2022. godine sa kandidatima na kandidatskim listama za Opšte/opće izbore 2018. i 2022. godine, te Lokalne izbore 2020. godine.

¹ Pojam „lokalne izborne komisije“ podrazumijeva izborne komisije osnovnih izbornih jedinica, tj. opštinske i gradske izborne komisije

- Pretraga članova biračkih odbora za Opšte/opće izbore 2022. godine na internet stranicama političkih stranaka, društvenim mrežama, te drugim dostupnim sekundarnim izvorima.

4 IZBORNI PROCES U BIH SA AKCENTOM NA TRGOVINU MJESTIMA U BIRAČKIM ODBORIMA

4.1 Izazovi izbornog procesa u BiH

Odražavajući kompleksno ustavno uređenje BiH, i izborni sistem predstavlja kombinaciju gotovo svih poznatih izbornih principa: većinski princip i jednočlane i višečlane izborne jedinice za izbor članova Predsjedništva BiH, predsjednika i potpredsjednika RS, kao i gradonačelnika/načelnika gradova/opština i proporcionalni princip uz višečlane izborne jedinice za izbor sastava parlamenta/skupština i predstavničkih tijela na lokalnom nivou.

Izbornim zakonom je predviđen izborni prag od 3% čime se politički subjekti koji su prešli prag kvalifikuju za učešće u raspodjeli redovnih mandata i primjenjuje se za sve utrke bazirane na proporcionalnom sistemu. Birači imaju mogućnost da na poluotvorenim kandidatskim listama, osim političkog subjekta, svoj glas daju i nekim od kandidata sa te liste, te se preferencijalnim metodom utvrđuje koji od kandidata su dobili povjerenje najviše birača te političke stranke na osnovu čega se utvrđuje i ko će individualno dobiti mandat. Izbornu administraciju u BiH čine izborne komisije (Centralna izborna komisija i lokalne izborne komisije).²

Izvor: kozarac.eu

Centralna izborna komisija BiH (CiK BiH) zadužena je za organizovanje i provođenje svih izbora u BiH.³

Izborne komisije na lokalnom nivou (općinske, gradske i izborna komisija Brčko distrikta BiH) nadležne su, između ostalog, za određivanje biračkih mjesta, formiranje i obuku biračkih odbora, organizovanje izbornog dana i objedinjavanje izbornih rezultata sa biračkim mjestima na svojoj teritoriji.⁴

Birački odbori su, pored izbornih komisija, organi nadležni za provođenje izbora.⁵ Birački odbori su dio izborne administracije, to su ad hoc tijela koja se imenuju pred svake izbore. Njihov zadatak je da neposredno rukovode radom biračkog mesta, obezbjeđuju pravilnost i tajnost glasanja, te evidentiraju rezultate.⁶ Birački odbori sastoje se od tri ili pet članova, od kojih je jedan predsjednik i oni imaju zamjenike. Predsjednika i članove biračkog odbora kao i njihove zamjenike imenuju lokalne izborne komisije⁷ (LIK) najkasnije u roku od 30 dana prije dana održavanja izbora.⁸

²<https://podlupom.org/izbori-u-bih/izborni-sistem/>

³ Koalicija „Pod Lupom“. Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini – FINALNI IZVJEŠTAJ o građanskom nestramačkom posmatranju lokalnih izbora, mart 2021.

⁴ Koalicija „Pod Lupom“. Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini – FINALNI IZVJEŠTAJ o građanskom nestramačkom posmatranju lokalnih izbora, mart 2021.

⁵<https://podlupom.org/wp-content/uploads/KOMPARATIVNA-ANALIZA-IZBORNIH-NEPRAVILNOSTI.pdf>

⁶ Koalicija „Pod Lupom“. Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini – FINALNI IZVJEŠTAJ o građanskom nestramačkom posmatranju lokalnih izbora, mart 2021.

⁷ Lokalne izborne komisije podrazumijevaju općinske/opštinske, odnosno gradske izborne komisije.

⁸<https://podlupom.org/wp-content/uploads/KOMPARATIVNA-ANALIZA-IZBORNIH-NEPRAVILNOSTI.pdf>

Lokalne izborne komisije nemaju obavezu sačinjavati izvještaje o primjedbama podnesenim na rad biračkih odbora, i u većini slučajeva ne sačinjavaju posebne izvještaje o unesenim primjedbama u Zapisnike o radu biračkih odbora (ZARBO) na izborni dan. Upravo zbog toga, mnoge lokalne izborne komisije nemaju adekvatne podatke o uloženim primjedbama na rad biračkih odbora. Zapisnik o radu biračkih odbora sadrži rubriku o konstatovanju svih zapažanja i primjedbi u toku izbornih procesa. Original ZARBO se dostavlja CIK BiH zajedno sa ostalim originalnim obrascima.⁹

„Komparativna analiza izbornih nepravilnosti u BiH u periodu 2006. – 2016. godina“, koju je objavila Koalicija „Pod Lupom“ 2018. godine, pokazala je da unesene primjedbe uglavnom služe lokalnim izbornim komisijama u svrhu skupljanja iskustva za sljedeće izbore, a u nekim slučajevima služe kao eliminuatoran faktor u angažovanju pojedinih članova biračkih odbora za sljedeće izbore.

U svim izbornim ciklusima su ulagane primjedbe na rad biračkih odbora, a neke primjedbe su bile i osnov za pokretanje određenih postupaka i izricanje sankcija. Kada su u pitanju primjedbe na rad biračkih odbora, u skladu sa Uputstvom CIK BiH, lokalne izborne komisije arhiviranje vrše na način da, kada se proglaše rezultati izbora jednog nivoa, one arhiviraju taj nivo, a prethodni se uništava.¹⁰

Na posljednjim Opštim/općim izborima 2018. i Lokalnim izborima 2020. godine, Koalicija „Pod Lupom“ je zabilježila ogroman broj izbornih nepravilnosti, kao što su nezakonita trgovina članstvom biračkih odbora, pritisak na birače, zloupotreba državnih resursa, zloupotreba glasanja putem pošte, kampanje javnih funkcionera, preuranjena kampanja, neprimjereno govor/govor mržnje, nauravnoteženo izvještavanje državnih medija i različite vrste lažiranja glasova na dan izbora.

4.2 Trgovina mjestima u biračkim odborima

Izborni zakon u BiH propisuje da politički subjekti ovjereni za učešće na izborima mogu imati samo po jednog predstavnika u sastavu jednog biračkog odbora. I pored ove jasne odredbe, politički subjekti nerijetko potežu za raznim sredstvima kako bi se domogli većeg broja mjesta u biračkim odborima, trgujući mjestima i/ili plaćajući za ta mjesta onim političkim subjektima koji nemaju interes u određenoj osnovnoj izbornoj jedinici.¹¹

Politički subjekti koji predlažu članove za biračke odbore vrše trgovinu mjestima i kontrolišu sastav odbora na sljedeći način¹²:

- Kupovinom mjestima u biračkim odborima;
- Razmjenom mjesta u biračkim odborima;
- Ovjerom za učešće političkih stranaka ili nezavisnih kandidata koji nemaju stvarnu namjeru učešća na izborima.

⁹<https://podlupom.org/wp-content/uploads/KOMPARATIVNA-ANALIZA-IZBORNIH-NEPRAVILNOSTI.pdf>

¹⁰<https://podlupom.org/wp-content/uploads/KOMPARATIVNA-ANALIZA-IZBORNIH-NEPRAVILNOSTI.pdf>

¹¹ Koalicija „Pod Lupom“. Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini – FINALNI IZVJEŠTAJ o građanskom nestramačkom posmatranju lokalnih izbora, mart 2021.

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=54VmGts0SQ4>

Nažalost, jedna od većih nepravilnosti koja se bilježi u svakom izbornom ciklusu jeste tzv. trgovina mjestima u biračkim odborima, zbog čega i Koalicija „Pod Lupom“ insistira na izmjeni načina imenovanja predsjednika i zamjenika biračkog odbora na način da iste bira, imenuje i obučava lokalna izborna komisija, po mogućnosti u neizbornoj godini kako bi se podigao kvalitet rada biračkih odbora na izborni dan.¹³

Izvor: Tuzlanski.ba

Razmjenom mjesta u biračkim odborima, političke stranke uspijevaju stvoriti jednostranačko biračko mjesto na kojem imaju potpunu kontrolu.

Na problematiku trgovine mjestima u biračkim odborima, ukazivali su i iz međunarodne zajednice. Tako je npr. i Misija OSCE-a u BiH 2020. godine istaknula da su birački odbori ključni aspekt cjelokupnog procesa. Tada je navedeno da postoje i drugi problemi u izbornom ciklusu, ali kada se govori o samom provođenju izbora, birački odbori se smatraju najslabijom karikom.¹⁴

Krajem jula 2022. godine, Visoki predstavnik u BiH, Christian Schmidt, nametnuo je izmjene Izbornog zakona BiH, kojima se između ostalog tretira i kontrola biračkih odbora. Prema novim izmjenama zakona, članovima biračkih odbora je sada zabranjeno lažno predstavljanje u ime bilo koje političke stranke, koalicije, nezavisnog kandidata ili liste nezavisnih kandidata, kao i zloupotreba u radu biračkog odbora ispred jednog političkog subjekta fiktivnim predstavljanjem u ime drugog političkog subjekta, kojem to mjesto u odboru nije pripalo.

Ovom dopunom zakona reguliše se dosadašnja praksa trgovine mjestima u biračkim odborima, koja se nije mogla zakonski sankcionisati, a bila je povod za zloupotrebu izborne volje glasača. Dogовором или продјом места у бирачким оdbорима, политички субјекти су раније постављали своје чланове на та места, чинећи у неким мјестима једнострначке бирачке одбore, што је омогућавало апсолутну контролу изборног резултата.¹⁵

Iako su novim izmjenama Izbornog zakona propisane sankcije za trgovinu mjestima u biračkim odborima, na Opštim/općim izborima 2022. godine, održanim početkom oktobra, zabilježeni su slučajevi trgovine mjestima u biračkim odborima, a CiK BiH je izrekao i prvu sankciju za ova kršenja Izbornog zakona, a koja se odnosi na birački odbor u biračkom mjestu u Jablanici, gdje je utvrđeno da je osoba prihvatile dužnost člana biračkog odbora ispred SNSD-a, a u tom momentu je bila član SDA. CIK BiH je

Izvor: podlupom.org

¹³ Koalicija „Pod Lupom“. Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini – FINALNI IZVJEŠTAJ o građanskom nestramačkom posmatranju lokalnih izbora, mart 2021.

¹⁴<https://detektor.ba/2020/09/04/trgovina-mjestima-u-birackim-odborima-mehanizam-za-kradju-glasova/>

¹⁵<https://detektor.ba/2022/07/29/pet-stvari-koje-trebate-znati-o-nametnutim-izmjenama-izbornog-zakona/>

izrekla sankciju za ove političke subjekte u iznosu od po 4.000 KM, te 1.000 KM za člana biračkog odbora, kojem je zabranjen rad na biračkom mjestu na period od četiri godine¹⁶.

5 NALAZI ISTRAŽIVANJA TRANSPARENTNOSTI BIRAČKIH ODBORA

Istraživanje o formiranju i radu biračkih odbora pokazalo je različite rezultate. Pojedine lokalne izborne komisije nisu poštivale rokove prema Izbornom kalendaru CIK BiH, dok određeni broj njih nije postupio po Zahtjevu za pristup informacijama i dostavio tražene informacije potrebne za istraživanje. Rezultati istraživanja su detaljnije prezentovani u nastavku.

5.1 Monitoring procesa u formiranju i radu biračkih odbora

U okviru monitoringa procesa u formiranju i radu biračkih odbora pratilo se više aktivnosti izbornih komisija u vezi sa postupkom formiranja biračkih odbora: određivanje lokacija za biračke odbore, imenovanje članova biračkih odbora, te održavanje obuka za članove biračkih odbora.

5.1.1 Određivanje lokacija biračkih mjesta

Prema Uputstvu o vrstama, načinu i rokovima za određivanje biračkih mjesta¹⁷, iz 2020. godine propisano je da izborne komisije najkasnije 15 dana prije održavanja izbora objavljaju koja su biračka mjesta određena za glasanje, kao i lokacije istih.

Rok za objavljivanje lokacija biračkih mjesta određenih za glasanje prema izbornom kalendaru za Opšte/opće izbore 2022. godine bio je 17.09.2022. godine, međutim šest lokalnih izbornih komisija¹⁸ nisu u zakonskom roku, do ovog datuma izvršile određivanje lokacija biračkih mjesta i dostavile rješenja o istome CIK BiH.

Grafik 1. Određivanje lokacija biračkih mjesta

5.1.2 Imenovanja biračkih odbora

U Uputstvu o rokovima i redoslijedu izbornih aktivnosti za Opšte/opće izbore 2022. godine¹⁹ koji su održani u nedjelju, 02.10.2022. godine, rok za imenovanje članova biračkih odbora bio je 02.09.2022. godine. Ono što je uočeno je da poprilično veliki broj, ili 63% opština je imalo situaciju da određeni broj političkih subjekata nisu dostavili dovoljan broj kandidata/kinja za članstvo u biračkim odborima.

¹⁶ <https://podlupom.org/press-kutak/vijesti/cik-izrekao-prvu-kaznu-zbog-trgovine-mjestima-u-birackim-odborima/>

¹⁷ https://www.izbori.ba/Documents/Lokalni_izbori_2020/Izborna_administracija_glasanje_GCB/Uputstvo_o_vrstama_naciju_i_rokovima_za_odredjivanje_BM_2020-bos.pdf

¹⁸ CAZIN, KUPRES (FBIH), PALE (RS), SANSKI MOST, SAPNA, SOKOLAC

¹⁹ https://www.izbori.ba/Documents/Izbori_2022/SKM_28722050415511_bos.pdf

Kao što je već ranije pomenuto, nove zakonske odredbe koje je uveo Visoki predstavnik Christian Schmidt, praktično zabranjuju trgovinu mjestima u biračkim odborima i predviđaju sankcije kako za pojedinačne prekršioce, tako i za političke subjekte. Pretpostavka je da su ove izmjene uticale i na to da su politički subjekti odlučili ne rizikovati sa manipulacijama koje su uveliko pratile prethodne izborne cikluse. Upravo zbog nemogućnosti popunjavanja biračkih odbora na osnovu nedovoljnog broja dostavljenih kandidata/kinja od strane političkih subjekata, lokalne izborne komisije pribjegavale su popunjavanju biračkih odbora sa tzv. rezervnih listi sa ranijih izbora ili, u značajnom broju slučajeva, putem javnih poziva građanima i građankama da se prijave i rade u biračkim odborima na izborni dan. Javni pozivi objavljeni su u 104 opštine i grada.

Kada su u pitanju imenovanja članova biračkih odbora, do 02.09.2022. godine 128 opština je donijelo Odluku o imenovanju članova biračkih odbora, 9²⁰ opština nije donijelo Odluku, dok za 6²¹ opština nemamo informaciju.

Grafik 2. Imenovanje članova biračkih odbora

5.1.3 Obuke za biračke odbore

Prema članu 2.19 Izbornog zakona BiH²² kandidati koji su imenovani za predsjednike i zamjenike predsjednika biračkih odbora obavezni su da pohađaju posebnu obuku za rad u biračkom odboru, koju organizuje lokalna izborna komisija. Lokalna izborna komisija nakon izvršene provjere znanja uspješnim predsjednicima i njihovim zamjenicima dodjeljuje certifikate.

Također, predsjednici i zamjenici biračkih odbora koji su dobili certifikat su dužni da učestvuju u obuci članova biračkih odbora, koje organizuje lokalna izborna komisija. Lokalna izborna komisija, isto tako, nakon izvršene provjere znanja uspješnim članovima biračkih odbora i njihovim zamjenicima dodjeljuje certifikate.

Prema Izbornom kalendaru CIK BiH, odnosno Uputstvu o rokovima i redoslijedu izbornih aktivnosti za Opšte/opće izbore 2022. godine²³ rok za obavljanje obuke članova biračkih odbora bio je 25.09.2022. godine. Prema nalazima dugoročnog posmatranja izbornog procesa od strane Koalicije „Pod Lupom“

²⁰ BOSANSKO GRAHOVO, DRVAR, ILIJAŠ, ISTOČNI DRVAR, ISTOČNI STARI GRAD, NOVI TRAVNIK, RAVNO, SRBAC, SREBRENIK

²¹ KUPRES (FBIH), KUPRES (RS), MRKONJIĆ GRAD, PALE (RS), SANSKI MOST, TOMISLAVGRAD

²²<https://www.paragraf.ba/propisi/bih/izborni-zakon-bosne-i-hercegovine.html>

²³https://www.izbori.ba/Documents/Izbori_2022/SKM_28722050415511_bos.pdf

ustanovljeno je da u 34 opštine/grada²⁴ lokalne izborne komisije nisu završile obuke za članove biračkih odbora u zakonom predviđenom roku. Dugoročni posmatrači koji su prisustvovali obukama su iste ocijenili uglavnom sa ocjenom „vrlo dobro“.

Nažalost, pojedine lokalne izborne komisije ne shvataju ozbiljno ovaj segment izbornog procesa s obzirom da je Koalicija „Pod Lupom“ imala saznanja da su se na obukama prilikom testiranja kandidatima za članove biračkih odbora čitali tačni odgovori kako bi svi položili predviđeni test.

5.1.4 Promjene u sastavu biračkih odbora

Kada su u pitanju promjene u sastavu biračkih odbora, pojedine lokalne izborne komisije su za Opšte/opće izbore 2022. godine donosile Izmjene Odluka o imenovanju biračkih odbora. Samo u sedmici prije izbornog dana, u 77 opština/gradova²⁵ je došlo do izmjene Odluke o imenovanju biračkih odbora. Najčešći razlog izmjene članova biračkih odbora bio je odustajanje članova biračkih odbora.

Izvor: tportal.hr

Posmatrajući predizborni proces u radu lokalne administracije može se izvesti zaključak da pojedine lokalne izborne komisije nisu poštivale rokove zadate Izbornim kalendarom CIK BiH, te da nisu na vrijeme odredile lokacije biračkih mjesta, niti donijele Odluke o imenovanju članova biračkih odbora u skladu sa rokovima. U narednim izbornim ciklusima nužno je da se izborni kalendar striktno poštuje od strane lokalnih izbornih komisija kako bi se obezbijedilo neometano i blagovremeno organizovanje izbornog procesa. Nužno je i analiziranje razloga probijanja ovih rokova, te koliko vanjski faktori, poput neodgovornog ponašanja političkih subjekata u vezi sa imenovanjem biračkih odbora, utiču na procese i radnje koje provode lokalne izborne komisije.

5.2. Istraživanje sastava i nepravilnosti u radu biračkih odbora

Kao što je ranije navedeno, trgovina mjestima u biračkim odborima je jedna od ozbiljnijih nepravilnosti na koju Koalicija „Pod lupom“ upozorava još od 2014. godine i koja se ponavlja iz jednog u drugi izborni ciklus. Cilj istraživanja nepravilnosti u radu biračkih odbora bio je dokumentovati sumnje na trgovinu mjestima u biračkim odborima na uzorku od 500 biračkih mjesta u 126 opština/gradova, posebno uzimajući u obzir nove zakonske odredbe koje istu zabranjuju i za koju su konačno propisane sankcije.

5.2.1 Prikupljanje Odluka o imenovanju članova biračkih odbora

S obzirom na nedostupnost Odluka o imenovanju članova biračkih odbora na zvaničnim stranicama opština/gradova ili lokalnih izbornih komisija, Koalicija „Pod Lupom“ se obratila CIK BiH kako bi dobili informacije o Odlukama o imenovanju članova biračkih odbora za Lokalne izbore 2020. godine, koje bi se koristile za usporedbu sa Odlukama iz 2022. godine.

²⁴ BANJA LUKA, BIHAĆ, BOSANSKO GRAHOVO, BRATUNAC, BRČKO DISTRIKT BiH, BUGOJNO, ČAJNIČE, CENTAR SARAJEVO, DOBOJ JUG, ILIDŽA, ILIJAŠ, ISTOČNO NOVO SARAJEVO, JABLANIĆA, KREŠEVO, LAKTAŠI, MOSTAR, MRKONJIĆ GRAD, ODŽAK, ORAŠJE, OSMACI, PALE (FBIH), RIBNIK, RUDO, SAPNA, ŠIPOVO, SRBAC, STANARI, TEOČAK, TEŠANJ, TRAVNIK, TRNOVO (RS), VITEZ, ZAVODOVIĆI, ZENICA

²⁵ BIHAĆ, BILEĆA, BOSANSKA KRUPA, BRATUNAC, BRČKO DISTRIKT BiH, BROD, BUGOJNO, BUSOVAČA, BUŽIM, ČAJNIČE, CAZIN, ČELIĆ, ČELINAC, CENTAR SARAJEVO, DERVENTA, DOBOJ, DOBOJ ISTOK, DOBOJ JUG, DOMALJEVAC - ŠAMAC, DONJI VAKUF, DRVAR, FOČA (FBIH), FOČA (RS), GLAMOĆ, GORAŽDE, GRAČANICA, GRADAČAC, GRADIŠKA, ILIDŽA, ILIJAŠ, ISTOČNI STAR GRAD, ISTOČNO NOVO SARAJEVO, JABLANIĆA, KAKANJ, KALESIJA, KALINOVIK, KISELJAK, KLJUČ, KONJIC, KREŠEVO, LIVNO, LOPARE, LUKAVAC, MAGLAJ, MILIĆI, MODRIĆA, NOVI GRAD SARAJEVO, NOVI TRAVNIK, ODŽAK, OLOVO, ORAŠJE, OSMACI, PALE (RS), PELAGIĆEVO, PRIJEDOR, PRNJAVOR, RUDO, ŠAMAC, ŠEKOVIĆI, ŠIROKI BRIJEG, SRBAC, SREBRENICA, STAR GRAD SARAJEVO, TEOČAK, TEŠANJ, TESLIĆ, TOMISLAVGRAD, TRAVNIK, TREBINJE, VITEZ, VLASENICA, VOGOŠĆA, VUKOSAVLJE, ZAVODOVIĆI, ZENICA, ŽEPČE, ZVORNICK

Izvor: bhnovinari.ba

CIK BiH je odbila Zahtjev sa obrazloženjem da tražene informacije nisu predmetom informacija koje pruža CIK BiH shodno Indexu o pristupu informacijama i Vodiču CIK BiH za pristup informacijama.

S tim u vezi, u budućnosti bi se trebalo pristupiti kreiranju objedinjenog registra ili softvera na kojem bi se javno objavljalivale i bile javno dostupne sve odluke o imenovanjima članova biračkih odbora, kako bi se ovaj proces učinio što transparentnijim jer se na ovaj način otežava pristup javnim informacijama, posebno zainteresovanim stranama poput istraživača, novinara, organizacija civilnog društva, akademske zajednice, pa i samih građana.

Kako bi se obezbijedile Odluke o imenovanju članova biračkih odbora za Opšte/opće izbore 2022. godine, i Lokalne izbore 2020. godine poslani su Zahtjevi za pristup informacijama na adresu svih 143 lokalnih izbornih komisija, u kojima se od njih tražilo dostavljanje Odluka.

Odluke o imenovanju članova biračkih odbora za 2020. godinu su prikupljene za 91 opština/grad, odnosno 64%. Za 52 opštine/grada²⁶ nisu prikupljene Odluke o imenovanju, odnosno lokalne izborne komisije ih nisu dostavile u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama u BiH²⁷.

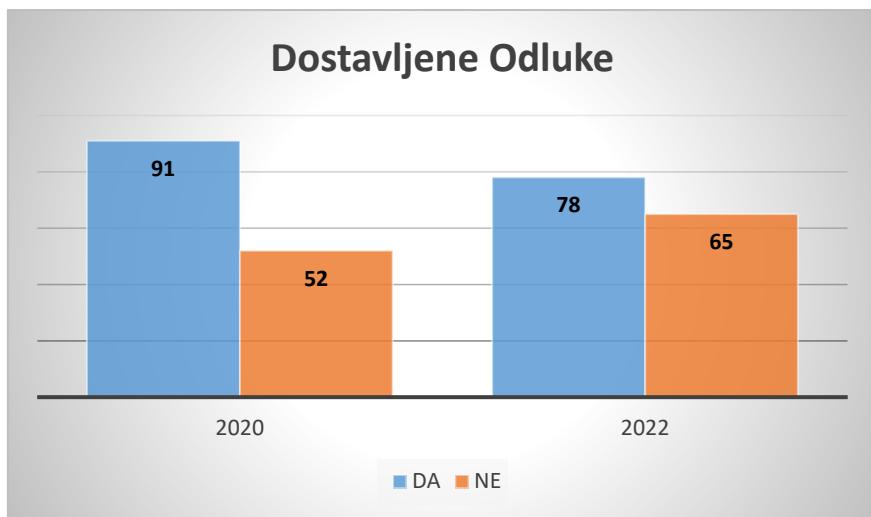
Kada je riječ o Odlukama o imenovanju za 2022. godinu, 78 opština/gradova su dostavili Odluke o imenovanju za 2022. godinu, ili 55%. Međutim, 65 opština/gradova²⁸ nisu dostavili ove Odluke u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama²⁹. S obzirom na neophodnost prikupljanja Odluka o imenovanju članova biračkih odbora za 2022. godinu, u saradnji sa dugoročnim posmatračima Koalicije „Pod lupom“ prikupljene su nedostajuće Odluke. Za opština Sanski Most, nisu prikupljene informacije ni nakon kontaktiranja lokalne izborne komisije, a ni od strane posmatrača.

²⁶ PALE RS, KISELJAK, KOZARSKA DUBICA, KUPRES FBIH, TOMISLAVGRAD, NEVESINJE, OŠTRA LUKA, KNEŽEVO, LJUBUŠKI, ILIĐA, TEOČAK, TREBINJE, NOVO SARAJEVO, GACKO, TESLIĆ, LIVNO, ČAJNIČE, DOBRETIĆI, KONJIC, SREBRENIK, DOBOJ ISTOK, DOBOJ JUG, NOVI GRAD, SANSKI MOST, ČITLUK, ROGATICA, GORNJI VAKUF/USKOPLJE, ZENICA, BERKOVIĆI, BOSANSKI PETROVAC, VUKOSAVLJE, ČELIĆ, DOMALJEVAC, ODŽAK, ČAPLJINA, BOSANSKO GRAHOVO, GRUDE, NOVI TRAVNIK, BILEĆA, NEUM, NOVO GORAŽDE, MOSTAR, SREBRENICA, MRKONJIĆ GRAD, BOSANSKA KRUPA, DRVAR, VISOKO, BREZA, BUŽIM, JEZERO, ŽEPČE, HAN PIJESAK.

²⁷https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/ZAKON_O_SLOBODI_PRISTUPA_INFORMACIJAMA.pdf

²⁸ PALE RS, KISELJAK, KLADANJ, KREŠEVO, KOZARSKA DUBICA, KUPRES FBIH, TOMISLAVGRAD, STARI GRAD SARAJEVO, ŽIVINICE, ZVORNIK, NEVESINJE, OŠTRA LUKA, BIHAĆ, LJUBINJE, KNEŽEVO, ILIĐA, ISTOČNI MOSTAR, TEOČAK, GRADIŠKA, TREBINJE, NOVO SARAJEVO, GACKO, TESLIĆ, LIVNO, ČAJNIČE, KONJIC, RIBNIK, DOBOJ ISTOK, DOBOJ JUG, GRADAČAC, NOVI GRAD, KALESIJA, GORNJI VAKUF/USKOPLJE, POSUŠJE, BERKOVIĆI, BOSANSKI PETROVAC, ILIJAŠ, VUKOSAVLJE, ČELIĆ, DOMALJEVAC, ODŽAK, DONJI ŽABAR, ČAPLJINA, BOSANSKO GRAHOVO, GRUDE, NOVI TRAVNIK, BILEĆA, ISTOČNA ILIĐA, NEUM, MOSTAR, SREBRENICA, MRKONJIĆ GRAD, BOSANSKA KRUPA, VISOKO, DRVAR, BREZA, BUŽIM, ŠIPOVO, JEZERO, MAGLAJ, ŽEPČE, ČELINAC, HAN PIJESAK, FOČA (FBIH), DONJI VAKUF.

²⁹https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/ZAKON_O_SLOBODI_PRISTUPA_INFORMACIJAMA.pdf

Grafik 3. Dostavljene Odluke o imenovanju članova biračkih odbora

Proces prikupljanja informacija od strane lokalnih izbornih komisija pokazao je da određene lokalne izborne komisije ne djeluju transparentno niti poštuju Zakon o slobodi pristupa informacijama u BiH, i ne dostavljaju tražene informacije, u ovom slučaju Odluke o imenovanju članova biračkih odbora, čak ni za prethodne izbore, posebno uzimajući u obzir činjenicu da su ovo informacije koje bi trebale biti javne, ali i dostupne na osnovu Zakona o slobodi pristupa informacijama. Ovaj primjer netransparentnosti i kršenja zakona od strane lokalnih izbornih komisija otvara dodatnu sumnju u trasparentnost procesa formiranja i rada biračkih odbora.

5.2.2 Uzorak opština/gradova za provođenje istraživanja

Za potrebe istraživanja, nakon prikupljanja Odluka o imenovanju članova biračkih odbora za 2020. i 2022. godinu, kreiran je uzorak od 126 opština/gradova³⁰ na kojima je vršeno istraživanje i u koji je uvršteno ukupno 500 biračkih mesta iz ovih opština/gradova.

Na Opštim/općim izborima održanih 02. oktobra 2022. godine, ukupno je određeno 5.418 redovnih biračkih mesta³¹. To znači da je u uzorak ušlo skoro 10% od ukupnog broja biračkih mesta na kojima je vršeno glasanje na izborni dan.

³⁰VUKOSAVLJE, TOMISLAVGRAD, ODŽAK, SAPNA, KALINOVIK, NOVI TRAVNIK, BOSANSKA KRUPA, LJUBUŠKI, TEŠANJ, NOVI GRAD, BIHAĆ, BRČKO DISTRIKT BiH, DOMALJEVAC, STANARI, POSUJE, KLADANJ, ŠEKOVIĆI, BUSOVAČA, NEVESINJE, JAJCE, GRADAČAC, MODRIČA, ŽIVINICE, NOVI GRAD SARAJEVO, BOSANSKO GRAHOVO, TRNOVO (FBIH), ŠIPOVO, MILIĆI, OLOVO, GACKO, ILIJAŠ, SRBAC, SREBRENICA, KOZARSKA DUBICA, DERVENTA, VELIKA KLAĐUŠA, BIJELJINA, GLAMOČ, GRUDE, TEOČAK, PELAGIĆEVO, LJUBINJE, ČITLUK, VLASENICA, ISTOČNA ILIDŽA, VISOKO, SANSKI MOST, GRAČANICA, ZVORNIK, TUZLA, OŠTRA LUKA, RUDO, DONJI VAKUF, LOPARE, PROZOR – RAMA, VITEZ, KISELJAK, FOČA, BANOVIĆI, VOGOŠĆA, LUKAVAC, TRAVNIK, NOVO SARAJEVO, DRVAR, DOBOJ – ISTOK, KOSTAJNICA, RIBNIK, ČELINAC, LIVNO, GORNJI VAKUF – USKOPLJE, ROGATICA, ŽEPČE, KONJIC, SREBRENIK, ILIDŽA, DOBOJ, FOJNICA, JEZERO, BUŽIM, BREZA, SOKOLAC, HADŽIĆI, KOTOR VAROŠ, ŠAMAC, LAKTAŠI, TREBINJE, PRNJAVOR, CAZIN, PRIJEDOR, JABLJANICA, STOLAC, VAREŠ, UGLJEVIK, ČAPLJINA, BUGOJNO, MAGLAJ, BRATUNAC, KALESIJA, KAKANJ, ZAVIDOVIĆI, TESLIĆ, GRADIŠKA, KUPRES, NEUM, USORA, ČELIĆ, PETROVO, ISTOČNO NOVO SARAJEVO, ČAJNIČE, ŠIROKI BRIJEG, STARI GRAD SARAJEVO, CENTAR SARAJEVO, ZENICA, GRAD MOSTAR, KLJUČ, KREŠEVO, KNEŽEVO, BOSANSKI PETROVAC, ORAŠJE, VIŠEGRAD, GORAŽDE, BROD, BILEĆA, MRKONJIĆ GRAD, PALE, BANJA LUKA.

³¹<https://www.izbori.ba/?Lang=3&CategoryID=64&Id=4266>

126

opština/gradova

500

biračkih mjesta

Slika 1. Uzorak opština/gradova i biračkih mjesta

Od posmatranog uzorka od 500 biračkih mjesta koja su izabrana slučajnim odabirom za istraživanje, u bazu je ukupno uneseno 4.337 osoba koje su se nalazile u Odlukama o imenovanju članova biračkih odbora za 2022. godinu na ovih 500 biračkih mjesta.

Važno je napomenuti da su u uzorak ušla samo redovna biračka mjesta, i njihovi članovi i zamjenski članovi biračkih odbora. Istraživanje sumnji na trgovinu mjestima u biračkim odborima, ili manipulacija vezanih za imenovanje i rad biračkih odbora rađeno je za 4.337 osoba unesenih u bazu na način da su se članovi biračkih odbora za Opšte/opće izbore 2022. godine istraživali prema unaprijed definisanoj metodologiji, koja je prikazana ranije, a odnosi se na: upoređivanje sa listama članova biračkih odbora za Lokalne izbore 2020. godine, upoređivanje sa kandidatskim listama za Opšte/opće izbore 2018. i 2022. godine, te kandidatskim listama za Lokalne izbore 2020. godine. Dodatna provjera članova biračkih odbora, vršila se i putem interneta, odnosno web stranica političkih partija, kao i putem društvenih mreža, a sve u cilju identifikovanja potencijalnih slučajeva trgovine mjestima u biračkim odborima.

5.2.3 Rezultati istraživanja potencijalnih sumnji na trgovinu mjestima u biračkim odborima

Na osnovu izvršenog istraživanja, pronađen je značajan broj sumnji na manipulaciju u biračkim odborima, odnosno potencijalnih slučajeva trgovine mjestima u biračkim odborima na 10% od ukupnog broja biračkih mjesta u BiH. Potencijalni slučajevi trgovine mjestima u biračkim odborima iz uzorka u najvećem broju se odnose na podatak da je određena osoba bila na listi članova biračkog odbora na Lokalnim izborima 2020. godine ispred jednog političkog subjekta, a za Opšte/opće izbore

Izvor: rtvbn.com

2022. godine imenovana je ispred nekog drugog političkog subjekta. Također, jedan broj sumnji se odnosi i na podatak da osoba podržava ili je član političkog subjekta ispred kojeg nije imenovana u birački odbor, te da se osoba nalazila na kandidatskim listama ranijih izbornih ciklusa ispred drugog političkog subjekta.

S obzirom na to da prilikom istraživanja nije bilo moguće pronaći jedinstvene matične brojeve za sve osobe iz biračkih mjesta u uzorku kako bi se utvrdilo da je riječ o istim osobama, ovo istraživanje ima za cilj dati pregled potencijalnih sumnjivih slučajeva, jer su se osobe za koje se utvrdila sumnja pretežno nalazile na listama biračkih odbora u istim opštinama/gradovima, u nekim slučajevima i na istim biračkim mjestima kao i za prethodne Lokalne izbore, s tim da su imenovane ispred različitih političkih subjekata.

S tim u vezi, rezultati istraživanja su sljedeći:

3.511	• Ne postoji sumnja na trgovinu mjestima u biračkim odborima
401	• Osoba na listi članova biračkog odbora sa Lokalnih izbora 2020. godine ispred drugog političkog subjekta
165	• Osoba podržava ili je član drugog političkog subjekta ispred kojeg nije imenovana u članstvo u biračkom odboru
97	• Drugo
40	• Osoba na kandidatskoj listi za Opšte/opće izbore 2018. godine
22	• Osoba na kandidatskoj listi za Opšte/opće izbore 2022. godine
22	• Osoba na kandidatskoj listi za Lokalne izbore 2020. godine
79	• Nije moguće utvrditi postojanje ili nepostojanje potencijalne sumnje

Podaci prikazani u tabeli iznad pokazuju da kod većeg broja članova biračkih odbora iz uzorka ne postoji sumnja na trgovinu mjestima u biračkim odborima prilikom imenovanja i rada u njihovom članstvu na biračkim odborima za Opšte/opće izbore 2022. godine.

Međutim, za određeni broj članova biračkih odbora iz uzorka, i to 747, istraživanje upućuje na sumnju na trgovinu mjestima u biračkim odborima, ali za značajan broj članova biračkih odbora se prilikom istraživanja nije moglo sa sigurnošću utvrditi kojoj političkoj stranci pripadaju. S obzirom na to da je riječ o 500 biračkih mjesta u uzorku, odnosno oko 10% od ukupnog broja biračkih mjesta u BiH, pretpostavlja se da se radi o mnogo većem broju potencijalnih slučajeva trgovine mjestima u biračkim odborima.

Konkretno, kao što je već ranije naglašeno, u najvećem broju slučajeva, na uzorku od 500 biračkih mjesta, riječ je o osobama koje su se nalazile na Odlukama o imenovanju članova biračkih odbora i za Opšte/opće izbore 2022. godine, ali i za Lokalne izbore 2020. godine, i to 401 osoba. Ono što je bitno napomenuti jeste da kod većine članova biračkih odbora kod kojih je pronađena ova vrsta sumnje, istraživanje nije uspjelo pokazati kojoj stranci zapravo pripadaju, kada se porede politički subjekti ispred kojih su imenovani 2020. i 2022. godine.

Broj osoba koje su klasifikovane pod kriterij da „Osoba podržava ili je član drugog političkog subjekta ispred kojeg nije imenovana u članstvo u biračkom odboru“ jeste 165. Ova stavka odnosi se na one slučajeve koji su pronađeni istraživanjem drugih izvora, kao što su internet, društvene mreže, web stranice političkih subjekata, kod kojih se utvrdilo da osobe favorizuju određene političke subjekte, ili zaista pripadaju njima, a da ispred njih nisu imenovani u biračke odbore za Opšte/opće izbore 2022. godine. Konkretni cilj je bio vidjeti koliko članova biračkih odbora iz uzorka, imenovanih ispred jednog političkog subjekta, podržava druge političke subjekte na društvenim mrežama, ili čak pripada drugom političkom subjektu ispred kojeg nije imenovan kao član biračkog odbora.

Sljedeći najveći broj sumnjivih slučajeva odnosi se na stavku „Drugo“, i to njih 97. Stavka „Drugo“ odnosi se na one slučajeve koji su pronađeni istraživanjem drugih izvora, kao što je internet, društvene mreže, ranije kandidatske liste i liste biračkih odbora koje ne spadaju u korištenu metodologiju, gdje je pronađena određena sumnja da osoba pripada, ili favorizira drugu političku stranku, u odnosu na onu ispred koje je imenovana kao član biračkog odbora.

Istraživanje se vršilo i poređenjem članova biračkih odbora iz uzorka sa kandidatskim listama za izbore 2018., 2020. i 2022. godine, gdje je utvrđen manji broj potencijalnih sumnjivih slučajeva, da su osobe koje su imenovane ispred određenog političkog subjekta ili lokalne izborne komisije za Opšte/opće izbore 2022. godine, nekada ranije kandidovani na izborima ispred drugog političkog subjekta, gdje se sa sigurnošću ne može tvrditi da se radi o istim osobama, s obzirom na to za koje nivo su navedene osobe kandidovane na izborima.

Za određeni broj osoba, i to njih 79 istraživanje nije moglo utvrditi postoji li potencijalna sumnja na manipulaciju ili ne, s obzirom na to da u Odlukama o imenovanju članova biračkih odbora nije naveden politički subjekt ispred kojeg su imenovani, te se nije moglo izvršiti poređenje, ili istraživanje nije pokazalo dovoljno podataka na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da li, ili ne postoji sumnja na trgovinu mjestima u biračkim odborima.

Nakon provedenog istraživanja izvršeno je filtriranje podataka na način da su iz potencijalnih sumnjivih slučajeva izbačeni slučajevi gdje se utvrdilo da nema nikakvih dokaza da se potencijalno desila trgovina mjestima u biračkim odborima. Tačnije, izbačeni su slučajevi gdje osobe samo favoriziraju određene političke subjekte, ili ih prate na društvenim mrežama, bez da se može sa sigurnošću tvrditi da zaista podržavaju te političke subjekte, a ispred kojih nisu imenovani u članstvo u biračkim odborima.

S tim u vezi, istraživanje je utvrdilo 598 potencijalnih sumnjivih slučajeva, na uzorku od 500 biračkih mjesta u BiH koji bi se mogli okarakterisati kao tzv. trgovina mjestima u biračkim odborima, ali za koje ne postoje dovoljni dokazi da bi se takvi slučajevi poslali kao inicijativa CIK BiH na dalje postupanje i odlučivanje u skladu sa kršenjem Izbornog zakona BiH. U ove slučajeve spadaju osobe koje su za Opšte/opće izbore 2022. godine imenovane u birački odbor ispred jednog političkog subjekta ili lokalne izborne komisije, a za Lokalne izbore 2020. godine imenovane su ispred drugog političkog subjekta, međutim gdje se sa sigurnošću ne može tvrditi kojem od tih političkih subjekata osoba zaista pripada, i da li pripada i jednom od njih.

Druga vrsta slučajeva koja se nalazi u ovom segmentu, odnosi se na one slučajeve osoba u biračkim odborima, koje su bili kandidati na nekom od izbornih ciklusa ispred političkog subjekta, ispred kojeg sada nisu imenovani, te osobe koje podržavaju druge političke subjekte na društvenim mrežama kroz komentare ili objave na svojim profilima.

Istraživanjem se nije moglo potvrditi da li se zaista desila trgovina mjestima u biračkim odborima s obzirom na to da je nedostajao JMB i drugi dokazi koji bi potvrdili da se radi o istoj osobi. Međutim, ono što je istraživanje pokazalo jeste da postoji sumnja na trgovinu mjestima u biračkim odborima s obzirom na to da je u velikom broju slučajeva osoba imenovana ispred različitih političkih subjekata u birački odbor za različite izborne cikluse, te da osobe na društvenim mrežama favorizuju, promovišu i podržavaju političke subjekte ispred kojih nisu imenovani u biračke odbore.

Koalicija „Pod Lupom“ je CIK BiH, krajem decembra 2022. godine uputila informaciju o 598 slučajeva iz uzorka za koje postoji sumnja da se desila tzv. trgovina mjestima u biračkim odborima, ali ne postoje adekvatni dokazi koji bi potkrijepili te sumnje. Informacija je poslana ka CIK BiH na dalje postupanje u skladu sa njihovim nadležnostima kao i radi svih budućih razmatranja izmjena i unapređenja izbornog zakonodavstva i provedbenih akata kako bi se ove pojave i kršenja zakona spriječile u budućnosti.

Također, na osnovu ovog istraživanja, Koalicija „Pod lupom“ je tokom novembra i decembra 2022. godine CIK BiH poslala Inicijative za pokretanje postupka protiv lica angažovanih u izbornoj administraciji i političkih subjekata za kršenje odredbi Izbornog zakona BiH član 7.3. stav 2. odnosno lažno predstavljanje ili zloupotrebu zakonskog prava na učešće u radu biračkog odbora u 43 slučaja iz 25 opština/gradova koje se nalaze u posmatranom uzorku.

Opštine/gradovi i biračka mjesta za koja su upućene inicijative se nalaze u narednoj tabeli.

RB	OPŠTINA/GRAD	ŠIFRA BIRAČKOG MJESTA	BROJ SLUČAJEVA
1	BANJA LUKA	034B212	1
2	BIJELINA	029B066	1
3	BRATUNAC	104B014	1
4	ČAPLJINA	173A007	1
5	ČELIĆ	052A008	3
6	DOMALJEVAC - ŠAMAC	020A002	1
7	FOČA (RS)	166B030B	3
		166B011	2
8	FOJNICA	114A009	1
9	GRAČANICA	044A034	1
		044A025	2
10	GRADAČAC	025A010	1
11	GRUDE	149A011	1
12	ISTOČNA ILIDŽA	132B002	1
13	KAKANJ	094A029	1
14	KALESIJA	080A007C	1
		080A023A	1
15	KONJIC	127A017	1
16	KREŠEVO	129A002	1
17	LAKTAŠI	011B007B	1
18	LIVNO	106A018	3
		106A028	1
19	LUKAVAC	047A011	1
		047A001A	1
		047A024B	1
20	STOLAC	176A007	2
21	ŠAMAC	021B003	2
		021B025	1
22	TRAVNIK	091A038	1
		091A049	1
23	VISOKO	116A011	1
24	ZVORNIK	083B044	1
25	ŽEPČE	075A023B	1
	UKUPNO		43

Tabela 1. Opštine/gradovi i biračka mjesta za koja su upućene inicijative CIK BiH

O ishodu ovih postupaka Koalicija će blagovremeno informisati javnost.

Provedeno istraživanje je potvrdilo činjenicu da je trgovina mjestima u biračkim odborima značajan problem i nepravilnost koja se mora tretirati u svim budućim izmjenama, odnosno unapređenjima izbornog zakonodavstva. Istraživanje je utvrdilo određeni broj članova biračkih odbora iz uzorka za koje postoje dokazi da osoba pripada stranci ispred koje nije imenovana u članstvo u biračkim odborima.

Istraživanje je pokazalo i da postoji značajan broj slučajeva gdje samo postoje sumnje da osoba ne dolazi ispred stranke ispred koje je imenovana u članstvo u biračkim odborima, ali se ne može sa sigurnošću tvrditi kojoj stranci pripadaju, i da li uopšte pripadaju određenoj političkoj stranci. Mora se istaći i da postoji mogućnost da osobe koje obavljaju poslove predsjednika ili člana biračkog odbora, budu imenovane ispred različitih političkih subjekata za različite izborne cikluse, ali nužno ne pripadaju ni jednoj od tih političkih stranaka. Ipak, samo njihovo pojavljivanje u različitim izbornim ciklusima ispred različitih političkih subjekata baca sumnju na motive, nepristrasnost u radu i uopšte doprinosi smanjenju povjerenja u integritet biračkih odbora kao dijela izborne administracije.

Iz svih ovih razloga, nužno je čim prije tokom 2023. neizborne godine, pristupiti procesu reforme postupka imenovanja i sastava biračkih odbora kako bi se preduprijedile sve navedene anomalije.

5.2.4 Ko je imenovao najveći broj članova biračkih odbora iz uzorka?

Kao što je već ranije rečeno, Izmjene Izbornog zakona BiH kojima su propisane kaznene odredbe za trgovinu mjestima u biračkim odborima, u određenoj mjeri su uticale na to da u većem broju osnovnih izbornih jedinica politički subjekti nisu dostavili dovoljan broj kandidata za predsjednike/članove i zamjenike predsjednika/članova biračkih odbora, što u ranijim izbornim ciklusima nije bio slučaj, barem ne u ovolikoj mjeri.

S tim u vezi, izvršeno je istraživanje imenovanja članova biračkih odbora od strane političkih subjekata i lokalnih izbornih komisija, na uzorku od 500 biračkih mjesta, koje je pokazalo da je 110 političkih subjekata uključujući koalicije i nezavisne kandidate imenovalo članove biračkih odbora u uzorku, dok su određeni broj članova biračkih odbora imenovale lokalne izborne komisije.

Lokalne izborne komisije imenovale su 1.400 članova biračkih odbora u uzorku, dok su svi politički subjekti zajedno imenovali 2.875 članova biračkih odbora iz uzorka. Podatak da su lokalne izborne komisije imenovale ovoliki broj članova biračkih odbora, potvrđuje da su na velikom broju biračkih mjesta nedostajali članovi biračkih odbora. S obzirom na to da je riječ o uzorku od 500 biračkih mjesta, odnosno oko 10% od ukupnog broja biračkih mjesta, pretpostavka je da je broj članova biračkih odbora imenovanih od strane lokalnih izbornih komisija još veći.

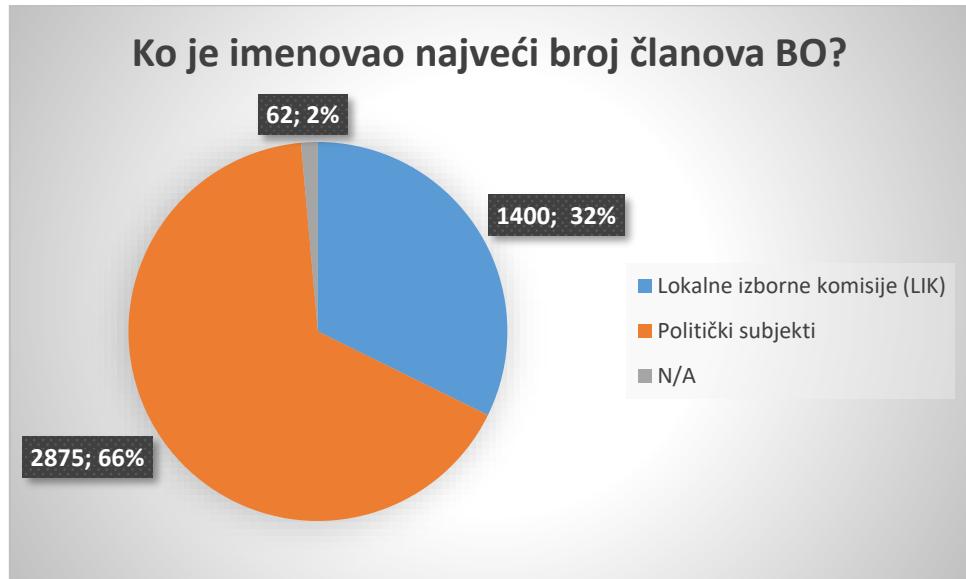

Izvor: buka.com

Istraživanje je pokazalo da postoje članovi biračkih odbora kod kojih nije postojala informacija ko je imenovao člana biračkog odbora, ili se na osnovu informacije iz Odluke o imenovanju biračkog odbora nije moglo zaključiti ispred kojeg političkog subjekta je osoba imenovana. Od 4.337 članova biračkih odbora koji se nalaze u uzorku, za 62 osobe ili nije postojala informacija ko ih je imenovao, ili je ta informacija bila nejasna.

U Odlukama o imenovanju članova biračkih odbora za opštine Gornji Vakuf – Uskoplje i Sokolac nije navedena informacija ko je imenovao članove biračkih odbora, te se za ove opštine i biračka mjesta iz njihovog uzorka nije moglo izvršiti dalje istraživanje. Također, za pojedine članove biračkih odbora iz

Zenice, Broda, Kupresa (FBiH), Čelinca i Velike Kladuše nije se moglo utvrditi ispred koga su imenovani, jer ova informacija, ili nije bila navedena ili nije bila jasno naznačena, da bi se moglo pouzdano tvrditi ispred koga su imenovani.

Grafik 4. Ko je imenovao najveći broj članova biračkih odbora iz uzorka?

Sljedeća tabela prikazuje prvih 20 političkih subjekata po učestalosti imenovanja članova biračkih odbora na uzorku od 500 biračkih mjesta, dok su ostali politički subjekti imenovali manje od 33 člana biračkih odbora. S obzirom da je u nekim slučajevima više političkih subjekata imenovalo isti broj članova biračkih odbora, na određenim pozicijama se nalazi više političkih subjekata.

RB	Politički subjekt	Broj članova BO
1	SDA - STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE	97
2	SAVEZ ZA BOLJU BUDUĆNOST BIH	80
3	BOSANSKOHERCEGOVAČKA INICIJATIVA - KASUMOVIĆ FUAD	72
4	DEMOKRATSKA FRONTA - DF	68
5	RE-BALANS; BOSANSKOHERCEGOVAČKI BH ZELENI; KRUG	66
6	STRANKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU-SBIH; NAROD I PRAVDA; SMS	65
7	LIJEVO KRILO	61
8	SAVEZ ZA NOVU POLITIKU; SDP - SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BOSNE I HERCEGOVINE	56
9	LIBERALNA STRANKA - LS BIH; SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA - SNSD - MILORAD DODIK	55
10	DNS-DEMOKRATSKI NARODNI SAVEZ; PLATFORMA ZA PROGRES	49

11	SDBIH SOCIJALDEMOKRATE BOSNE I HERCEGOVINE	46
12	HNP-HRVATSKI NACIONALNI POMAK; UJEDINJENA SRPSKA	43
13	HDZ BIH,HSS,HSP BIH,HKD,U,HSPAS,HDU,HSPHB,HRAST; NARODNA STRANKA "RADOM ZA BOLJITAK"; NES-ZA NOVE GENERACIJE	41
14	NAŠA STRANKA	40
15	PDP - PARTIJA DEMOKRATSKOG PROGRESA	38
16	KOALICIJA DRŽAVA-MIRSAD HADŽIKADIĆ-PLATFORMA ZA PROGRES,NB; MILIVOJEVIĆ CVIJETIN	37
17	HDZ BIH-HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA BOSNE I HERCEGOVINE	36
18	ZA PRAVDU I RED - LISTA NEBOJŠE VUKANOVIĆA	35
19	SAVEZ ZA DEMOKRATSKU SRPSKU; SOCIJALISTIČKA PARTIJA	34
20	BPS-SEFER HALILOVIĆ	33

Tabela 2. Prvih 20 političkih subjekata po učestalosti imenovanja članova biračkih odbora na biračkim mjestima iz uzorka

Ove informacije pokazuju da pojedine opštine/gradovi u uzorku nisu jasno navodile ko je imenovao članove biračkih odbora, te se iz tog razloga ne može donijeti zaključak da li je bilo trgovine mjestima biračkim odborima u tim opštinama/gradovima iz uzorka. Informacije o članovima biračkih odbora, kao i političkim subjektima ispred kojih su imenovani moraju biti javne, kako bi građani i građanke, ali i ostale zainteresovane strane mogle u svakom momentu vidjeti ko je imenovao člana biračkog odbora, koji ima veoma važnu ulogu na sam izborni dan. Dodatno, informacija da su lokalne izborne komisije imenovale najveći broj članova biračkih odbora na uzorku od 500 biračkih mesta, potvrđuje raniji podatak da politički subjekti nisu u velikom broju dostavili imena članova biračkih odbora, te su lokalne izborne komisije morale raspisivati javne pozive i izvršiti imenovanja. Sve ovo može biti posljedica izmjene Izbornog zakona koja propisuje novčane kazne za trgovinu mjestima u biračkim odborima.

5.2.5 Politički subjekti sa najvećim brojem sumnjivih slučajeva

Kao što je već ranije i navedeno, istraživanje je pokazalo da su za 747 članova biračkih odbora na uzorku od 500 biračkih mesta pronađene određene sumnje na manipulaciju, odnosno trgovinu mjestima u biračkim odborima. U ovih 747 potencijalnih sumnjivih slučajeva postoje slučajevi sa dokazima da se dogodila trgovina mjestima u biračkim odborima, slučajevi osoba koje su imenovane u biračke odbore za ranije izborne cikluse ispred drugih političkih subjekata, ispred kojih sada nisu imenovani, te slučajevi osoba koje favoriziraju određene političke subjekte, ali gdje se sa sigurnošću ne može tvrditi da postoji trgovina mjestima u biračkim odborima, odnosno ne postoje dokazi koji potvrđuju da osoba pripada određenom političkom subjektu. Kao što je već ranije navedeno, za neke od ovih potencijalnih sumnjivih slučajeva CIK BiH je poslana informacija i inicijativa za pokretanje postupka u skladu sa njihovim nadležnostima.

U tom kontekstu, veoma je važno sagledati koliko puta su se određeni politički subjekti ponavljali kroz potencijalne sumnje na trgovinu mjestima u biračkim odborima iz uzorka. Radi se o političkim

subjektima koji su imenovali članove biračkih odbora za Lokalne izbore 2020. godine, a te iste osobe je za Opšte/opće izbore 2022. godine imenovao drugi politički subjekt. Dodatno, tu se radi i o broju članova biračkih odbora iz uzorka za koje se kroz druge izvore, kao što su društvene mreže, web stranice političkih subjekata i slično, ispostavilo da pripadaju određenom političkom subjektu, ili su simpatizeri tog političkog subjekta.

Grafik 5. Politički subjekti sa najvećim brojem ponavljanja kroz potencijalne sumnje na trgovinu mjestima u biračkim odborima iz uzorka

Politički subjekti, predstavljeni na grafikonu iznad, označavaju političke subjekte koji su za Lokalne izbore 2020. godine imenovali članove biračkih odbora iz uzorka, ali za Opšte/opće izbore 2022. godine, isti članovi biračkih odbora su imenovani ispred drugog političkog subjekta ili lokalne izborne komisije, te one političke subjekte za koje se istraživanjem članova biračkih odbora pronašla potencijalna sumnja da pripadaju ovim političkim subjektima. Na grafikonu iznad nalazi se više od deset političkih subjekata, s obzirom da neki od njih imaju isti broj ponavljanja.

Ostali politički subjekti su se tokom istraživanja potencijalnih sumnjivih slučajeva na uzorku od 500 biračkih mjesta pojavili manji broj puta. Određeni broj političkih subjekata, i to njih 39, tokom istraživanja se pojavio samo jednom³², (ne uključujući nezavisne kandidate koji su objedinjeni), što ne

³² BOSANSKOHERCEGOVAČKA LISTA; ČAPLJINA U SRCU; EKOLOŠKI SLOBODARSKI POKRET ESPO; GRAĐANSKI SAVEZ; HDZ BIH,HSS,HKDU BIH,HSP-HNS,HSP DR AS BIH,HDU BIH,HSS SR; HDZ BIH,HSS,HSP BIH,HKDU,HSPAS,HDU,HSPHB,HRAST; HDZBIH,HDZ1990, HSS SR; HKDU; HRVATSKA DEMOKRATSKA UNIJA; HRVATSKA STRANKA PRAVA HB I BOSNE I HERCEGOVINE; HRVATSKI BLOK; HRVATSKO ZAJEDNIŠTVO HDZ 1990-HSP BIH; HRVATSKO ZAJEDNIŠTVO ZA POSAVINU PRKOS-HDZ1990-HSPBIH-HSBIH; KOALICIJA DOBOJ U SRCU; KOALICIJA DRŽAVA-MIRSAD HADŽIKADIC-PZP,NB,ZELENI ZA DRŽAVU; KOALICIJA DRŽAVA-NEZAVISNI BLOK-NB,ZELENI ZA DRŽAVU; KOALICIJA HRVATSKI POKRET ZA KISELJAK HSP-HS; LIBERALNO DEMOKRATSKA STRANKA; LISTA ZA ZVORNIK SDA-PDA; NES-ZA EVROPSKU BIH; NEZAVISNI BLOK; NS-NDP; PARTIJA DEMOKRATSKOG PROGRESA 1999 - NOVI POČETAK; POKRET MOST 21; POKRET USPJEŠNA SRPSKA DR ZLATKO MAKSIMOVIĆ; POKRET VOLIMO SRPSKU; POSAVSKA STRANKA; REPUBLIČKA STRANKA SRPSKE-RSS; SAVEZ OSTANAK; SDA-SBB LISTA ZA BANJA LUKU; SDS SEMBERIJA - MIĆO MIĆIĆ; SNAGA NARODA; SOCIJALDEMOKRATSKI FRONT BIH SDF BIH; SPS - SOCIJALISTIČKA PARTIJA SRPSKE - GORAN SELAK; SRPSKA RADIKALNA STRANKA DR VOJISLAV ŠEŠELJ; SRPSKA STRANKA MLADIH ZA PROMJENE; STRANKA ZA NAŠ GRAD; STRANKA ZA OPĆINU OLOVO; ZA ČAPLJINU JEDNAKU ZA SVE

čudi s obzirom na to da se u velikom broju slučajeva radi o koalicijama više političkih stranaka, ili manjim političkim strankama. S druge strane, istraživanje je pokazalo da se u prvih deset političkih subjekata po učestalosti ponavljanja potencijalnih sumnji na tzv. trgovinu mjestima u biračkim odborima iz uzorka nalaze neki od najvećih političkih subjekata u BiH.

5.3 Ponovno brojanje i prigovori na biračkim mjestima iz uzorka

Pored istraživanja trgovine mjestima u biračkim odborima, kako je značajno sagledati koja su to biračka mjesta iz uzorka na kojima je vršeno ponovno brojanje glasova, kao i ona biračka mjesta na kojima je bilo prigovora na izborni dan, jer je i to jedan od pokazatelja transparentnosti rada biračkih odbora s obzirom na to da se nekada na biračkim mjestima, ili u Glavnem centru za brojanje vrši ponovno brojanje glasova, na zahtjev lokalne ili Centralne izborne komisije. Ponovno brojanje glasova vrši se tamo gdje je došlo do nepravilnog utvrđivanja rezultata glasanja.

Da bi se utvrdilo na koliko biračkih mjesta iz uzorka (500 biračkih mjesta) jer vršeno ponovno brojanje glasova, Koalicija „Pod Lupom“ je uputila anketu ka 143 lokalne izborne komisije u kojoj su se od njih tražile informacije o biračkim mjestima iz uzorka na kojima je vršeno ponovno brojanje glasova, rezultate ponovnog brojanja (da li su potvrđeni ili ne), te informacije o broju prigovora na biračkim mjestima iz uzorka.

Učešće u anketi je do 20.12.2022. godine uzelo svega 40% opština/gradova, odnosno sve ili dio traženih informacija dostavilo je 51³³ od 126 opština/gradova iz uzorka.

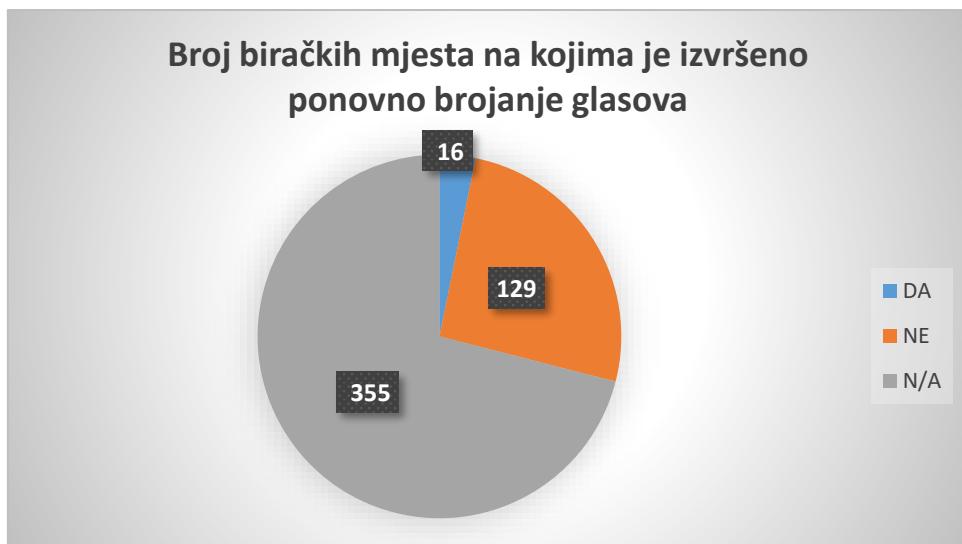
5.3.1 Ponovno brojanje glasova na biračkim mjestima iz uzorka

CIK BiH je nakon održanih Opštih/općih izbora 2022. godine oformila Glavni centar za brojanje u kojem je, između ostalog, vršeno ponovno brojanje glasova za određena biračka mjesta i nivo vlasti. Međutim, ponovno brojanje glasova se dešavalo i na zahtjev lokalnih izbornih komisija ukoliko se utvrdi da je potencijalno došlo do nepravilnog brojanja glasova.

Kada su u pitanju biračka mjesta iz uzorka, odgovori na anketna pitanja, kako je već ranije rečeno su pristigla od 51 lokalne izborne komisije. Ponovno brojanje izvršeno je na 16 biračkih mjesta u uzorku, i to u 12 opština/gradova³⁴. Ponovno brojanje nije izvršeno na 129 biračkih mjesta iz uzorka, dok za 355 biračkih mjesta nemamo informaciju da li je izvršeno ponovno brojanje glasova.

³³ BIJELJINA, ČAPLJINA, ČELINAC, CENTAR SARAJEVO, ČITLUK, DERVENTA, DOBOJ, DOBOJ ISTOK, DOMALJEVAC – ŠAMAC, DONJI VAKUF, FOJNICA, GLAMOČ, ISTOČNA ILIDŽA, JAJCE, KAKANJ, KALINOVIC, KLADANJ, KNEŽEVO, KOSTAJNICA, LIVNO, LUKAVAC, LJUBUŠKI, MAGLAJ, MOSTAR, MRKONJIĆ GRAD, ORAŠJE, OŠTRA LUKA, PELAGIĆEVO, PETROVO, PRIJEDOR, PROZOR – RAMA, RIBNIK, RUDO, SOKOLAC, SREBRENICK, STARI GRAD SARAJEVO, STOLAC, TEOČAK, TEŠANJ, TOMISLAVGRAD, TRNOVO (FBIH), TUZLA, UGLJEVIK, VAREŠ, VELIKA KLADUŠA, VISOKO, VOGOŠĆA, ZAVIDOVICI, ŽEPČE, BRATUNAC, KOTOR VAROŠ

³⁴ VELIKA KLADUŠA (1BM), OŠTRA LUKA (1BM), DOBOJ (1BM), MAGLAJ (1BM), LUKAVAC (1BM), TUZLA (4BM), JAJCE (1BM), ZAVIDOVICI (2BM), VISOKO (1BM), VOGOŠĆA (1BM), STARI GRAD SARAJEVO (1BM), TRNOVO (FBIH) (1BM)

Grafik 6. Broj biračkih mesta iz uzorka na kojima je izvršeno ponovno brojanje glasova na osnovu odgovora na anketu

U narednoj tabeli bit će prikazana biračka mjesta i opštine iz uzorka na kojima je izvršeno ponovno brojanje glasova u skladu sa anketnim odgovorima.

RB	OPŠTINA/GRAD	BR BIRAČKOG MJESTA NA KOJEM JE VRŠENO PONOVNO BROJANJE GLASOVA
1	VELIKA KLAĐUŠA	001A025
2	OŠTRA LUKA	033B003
3	DOBOJ	038B074A
4	MAGLAJ	042A011
5	LUKAVAC	047A024B
6	TUZLA	050A014
7	TUZLA	050A078
8	TUZLA	050A089A
9	TUZLA	050A146B
10	JAJCE	065A001
11	ZAVIDOVICI	077A037
12	ZAVIDOVICI	077A048
13	VISOKO	116A033
14	VOGOŠĆA	135A046
15	STARI GRAD SARAJEVO	137A022
16	TRNOVO (FBIH)	141A002

Tabela 3. Biračka mjesta iz uzorka na kojima je izvršeno ponovno brojanje glasova u skladu sa odgovorima na anketna pitanja

Razlozi za ponovno brojanje glasova na ovim biračkim mjestima bili su u najvećem broju zbog neslaganja u testu tačnosti, odnosno pogrešnog brojanja glasova, s obzirom da su negdje kandidati imali više glasova od glasova političkog subjekta. Zatim, razlozi za otvaranje vreća su također u nekim slučajevima bili i nepravilno popunjeni obrasci ili obrasci koji nisu uopšte popunjeni, obrasci sa kojih se trebalo vršiti unos u aplikaciju su bili zapakovani u vreće, računarske greške i slično.

Za većinu biračkih mesta iz uzorka za koje postoji informacija da je izvršeno ponovno brojanje glasova, izvršeno je na zahtjev lokalne izborne komisije.

Nakon ponovnog brojanja glasova, rezultati su potvrđeni na 14 biračkih mesta iz uzorka, dok na biračkom mjestu u Lukavcu (047A024B) rezultati nisu potvrđeni. Nakon ponovnog brojanja glasova utvrđena su manja odstupanja u broju glasova, gdje se, prema odgovorima iz ankete, vjerovatno radilo o permutaciji brojeva. Za biračko mjesto u Jajcu na kojem je izvršeno ponovno brojanje glasova, u anketi nije navedeno da li su rezultati potvrđeni, ili ne.

5.3.2 Prigovori na biračkim mjestima iz uzorka na izborni dan

Provedenim istraživanjem se željelo prikazati da li je bilo primjedbi na biračkim mjestima iz uzorka, te na šta su se te primjedbe najčešće odnosile, da bi se utvrdilo da li se ponavljaju najčešće primjedbe koje se dešavaju i za svaki drugi izborni ciklus.

Za istraživanje prigovora na biračkim mjestima iz uzorka kontaktirani su predsjednici ili članovi biračkih odbora sa tih biračkih mesta, sa kojima je urađena kratka anketa da li je bilo primjedbi na biračkom mjestu na kojem su oni bili članovi biračkog odbora, te na šta su se te primjedbe najčešće odnosile. Kontaktirani su samo oni članovi biračkih odbora čiji telefonski brojevi su se nalazili u Odlukama o imenovanju članova biračkih odbora, te oni članovi čije telefonske brojeve je u sklopu ankete poslala lokalna izborna komisija.

Rezultati istraživanja pokazali su da su postojali određeni prigovori na 17 biračkih mesta iz uzorka, u 12 opština/gradova, dok na 138 biračkih mesta iz uzorka, prema urađenoj anketi nije bilo prigovora. Za ostala biračka mesta iz uzorka, tačnije njih 345 nemamo informaciju da li je bilo prigovora, s obzirom da se nije moglo doći do kontakata predsjednika biračkih odbora na ovim biračkim mjestima, ili lokalne izborne komisije nisu ustupile kontakt telefone zbog zaštite ličnih podataka.

Grafik 7. Broj biračkih mesta iz uzorka na kojima je bilo prigovora na osnovu odgovora na anketu

U narednoj tabeli dat je prikaz opština/gradova i biračkih mesta iz uzorka za koje se provedenom anketom utvrdilo da je na istima bilo određenih prigovora.

RB	OPŠTINA/GRAD	BR BIRAČKOG MJESTA NA KOJEM JE BILO PRIGOVORA NA IZBORNI DAN
1	VELIKA KLADUŠA	001A003
2	VELIKA KLADUŠA	001A036

3	VELIKA KLAĐUŠA	001A046
4	DERVENTA	014B005
5	BIJELJINA	029B033
6	BIJELJINA	029B164
7	LUKAVAC	047A011
8	SREBRENIK	049A021
9	RIBNIK	061B015
10	DONJI VAKUF	089A001A
11	DONJI VAKUF	089A010
12	KLADANJ	098A003
13	LIVNO	106A007
14	ISTOČNA ILIDŽA	132B013
15	STARÍ GRAD SARAJEVO	137A011
16	MOSTAR	152A001B
17	MOSTAR	153A020

Tabela br. 4. Biračka mjesta iz uzorka na kojima je bilo prigovora na izborni dan u skladu sa anketnim odgovorima

Najčešće primjedbe na pomenutih 17 biračkih mjesta iz uzorka odnosile su se na sljedeće stvari:

- Potpisivanje/stavljanje otiska štambilja kod većeg broja glasačkih listića unaprijed, kako se ne bi stvarala gužva na biračkom mjestu;
- Primjedba na biračkom mjestu zato što glasačka kutija nije bila bolje zaklonjena;
- Primjedbe zbog postojanja preminulih osoba na biračkom spisku;
- Primjedbe zbog nedostatka ljekarskih uvjerenja za osobe koje nisu mogle samostalno glasati, te su imale pratnju, te primjedbe zbog nedostatka dokaza o nemogućnosti samostalnog glasanja;
- Dolazak na biračko mjesto bez ličnih dokumenata;
- Posjedovanje telefona pri glasanju.

Gore navedene primjedbe su jedne od najčešćih primjedbi koje su predsjednici biračkih odbora na biračkim mjestima iz uzorka naveli kroz ankete. S obzirom na to da se radi o malom broju biračkih mjesta iz uzorka, pretpostavka je da je na većem broju biračkih mjesta bilo određenih primjedbi. Kada se posmatraju primjedbe na ovim biračkim mjestima, može se izvesti zaključak da je riječ o stvarima koje se ponavljaju svaki izborni ciklus, posebno ako se govori o preminulim osobama koje se nalaze na biračkom spisku, što znači da je potrebno izvršiti ažuriranje biračkih spiskova kako se ovakve stvari ne bi ponavljale i u narednim izbornim ciklusima.

Broj biračkih mjesta iz uzorka na kojima su bili određeni prigovori je veoma mali, iz razloga što se nije uspjelo doći do većeg broja telefonskih kontakata predsjednika biračkih odbora iz uzorka, s obzirom na to da lokalne izborne komisije u određenom broju nisu uz odgovore na anketu slali telefonske brojeve predsjednika biračkih odbora jer kako navode nemaju nadležnost za to, ili podatke nisu htjeli poslati zbog zaštite ličnih podataka. Također, neki od predsjednika ili članova biračkih odbora koji su kontaktirani, više puta se nisu javili, te se nije moglo stupiti u kontakt sa njima, dok neki od njih čak nisu željeli ni sarađivati, odnosno dati odgovore na postavljena pitanja.

6 PREPORUKE ZA POVEĆANJE TRANSPARENTNOSTI BIRAČKIH ODBORA

Izborni proces u BiH ima svoje nedostatke, kako po pitanju rada izborne administracije, tako i po pitanju izbornih nepravilnosti koji se ponavljaju svaki izborni proces. Provedena analiza je potvrdila da su potrebna unapređenja kako bi se izborni proces u BiH učinio transparentnijim i efikasnijim. Analiza je

obuhvatila samo segment transparentnosti biračkih odbora na uzorku od 500 biračkih mjesta, te s tim u vezi, neke od preporuka koje bi mogle ovaj proces učiniti transparentnijim se nalaze u nastavku:

- **Izmijeniti način imenovanja i sastav biračkih odbora.** Pravci razmišljanja s tim u vezi mogu biti uvođenje funkcije nestranačkog predsjednika i zamjenika predsjednika biračkog odbora koji će biti obučavani i pripremani za rad u neizbornim godinama kroz posebne programe edukacije. U pogledu učešća političkih subjekata u sastavu biračkih odbora, potrebno je razmotriti da se nominacija za članove biračkih odbora omogući samo parlamentarnim političkim subjektima na svim nivoima (50+ političkih subjekata) ili alternativno u omjeru 80% pozicija za parlamentarne političke subjekte na svim nivoima, a 20% za sve preostale političke subjekte.
- **Razmotriti uvođenje sankcija za političke subjekte za nepoštivanje obaveze dostavljanja prijedloga za članove biračkih odbora ka lokalnim izbornim komisijama.** Na Opštim/općim izborima 2022. godine politički subjekti u 63% opština/gradova nisu dostavili predložena imena za članstvo u biračkim odborima. Ovo je dovelo do problema nepotpunjenosti članova biračkih odbora u velikom broju opština/gradova, te su lokalne izborne komisije objavljivale javne pozive za popunjavanje mjesta u biračkim odborima. Ovu praksu treba promijeniti u narednim izbornim ciklusima kroz razmatranje uvođenja sankcija za političke subjekte koji krše obavezu dostavljanja prijedloga za članove biračkih odbora ka lokalnim izbornim komisijama.
- **Vršiti kontrolu na obukama za članove biračkih odbora.** Uzimajući u obzir da je Koalicija „Pod Lupom“ imala saznanja da su se na pojedinim obukama prilikom testiranja kandidatima za članove biračkih odbora čitali tačni odgovori kako bi svi položili predviđeni test, u narednim izbornim ciklusima, jedna od preporuka bi bila uvođenje kontrole na obukama za članove biračkih odbora, gdje bi se pratilo da li su svi članovi biračkih odbora na ispravan način položili predviđeni test.
- **Kreirati jedinstveni registar na kojem bi bile javno objavljene sve odluke o imenovanju članova biračkih odbora, kao i sve izmjene i dopune za najmanje tri izborna ciklusa.** S obzirom na to da odluke o imenovanju članova biračkih odbora u velikom broju slučajeva nisu javno objavljene, preporuka je da se kreira jedinstveni registar u okviru CIK BiH na kojem bi bile javno objavljene odluke o imenovanju članova biračkih odbora za najmanje tri izborna ciklusa, kako bi se omogućila veća transparentnost po pitanju javne dostupnosti odluka o imenovanju članova biračkih odbora.
- **Obezbijediti striktno poštivanje obaveze da u odlukama o imenovanju članova biračkih odbora mora biti naveden naziv političkog subjekta ispred kojeg je predsjednik/član biračkog odbora imenovan.** U određenim odlukama o imenovanju članova biračkih odbora nije bio naveden politički subjekt ispred kojeg je osoba imenovana u članstvo u biračkom odboru, što je netransparentno, posebno uzimajući u obzir činjenicu da na jednom biračkom mjestu jedan politički subjekt ne može imati više od jednog člana biračkog odbora. Ovakva situacija otvara prostor za manipulaciju i potencijalnu trgovinu mjestima u biračkim odborima, te bi u narednim izbornim ciklusima moralno biti jasno naglašeno da u svim odlukama o imenovanju mora biti naveden naziv političkog subjekta ispred kojeg je osoba imenovana.

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje, kao i ranija druga zapažanja Koalicije „Pod lupom“ ide u prilog argumentu da su unapređenja u pogledu formiranja i rada biračkih odbora nužna i da se što ranije treba započeti sa tim procesom. Istraživanje je pokazalo i da pojedini segmenti u pogledu organizacije provođenja izbora poput poštivanja izbornih rokova zadatih izbornim kalendarom moraju biti unaprijeđene.

Kada su u pitanju izborne nepravilnosti, istraživanje se fokusiralo samo na trgovinu mjestima u biračkim odborima na uzorku od 500 biračkih mjesta, gdje su rezultati također potvrdili da se nastavilo i sa ovom praksom. Bez obzira na to što su novim Izmjenama izbornog zakona BiH propisane kaznene odredbe za trgovinu mjestima u biračkim odborima, te što je i CIK BiH izrekla i prve sankcije za ovu izbornu nepravilnost može se zaključiti da su politički subjekti nastavili sa praksom trgovine mjestima u biračkim odborima. Ovo potvrđuje i činjenica da je istraživanje transparentnosti biračkih odbora, na uzorku od 500 biračkih mjesta, i preko 4.000 članova biračkih odbora, utvrdilo preko 600 potencijalnih slučajeva trgovine mjestima u biračkim odborima. S tim u vezi, Koalicija „Pod Lupom“ je ka CIK BiH uputila informaciju o 598 potencijalnih slučajeva na trgovinu mjestima u biračkim odborima, te inicijative za 43 osobe za pokretanje postupka protiv lica angažovanih u izbornoj administraciji i političkih subjekata za kršenje odredbi Izbornog zakona BiH. S obzirom da se radi o uzorku od oko 10% od ukupnog broja biračkih mjesta, pretpostavke su da su ovi brojevi znatno veći kada bi se u obzir uzela sva redovna biračka mjesta.

Također, istraživanje je pokazalo da lokalne izborne komisije moraju unaprijediti svoj rad u pogledu transparentnosti, a posebno u pogledu poštivanja pozitivnih propisa, poput Zakona o slobodi pristupa informacijama BiH, s obzirom na to da veliki broj njih nije dostavio informacije potrebne za istraživanje u skladu sa podnesenim zahtjevima po pomenutom zakonu.

Generalni zaključak koji se može izvući jeste da je nužno u tekućoj, neizbornoj godini što hitnije pristupiti ozbiljnoj reviziji postojećih odredbi, praksi i nepravilnosti koje se odnose na imenovanje i rad biračkih odbora kako bi se došlo do usvajanja unapređenja koja će donijeti transparentniji, efikasniji rad ovog dijela izborne administracije koji će počivati na poštivanju zakona i principima integriteta u izbornom procesu.

REFERENCE:

1. Koalicija „Pod Lupom“. Izborni sistem u BiH, dostupno na linku: <https://podlupom.org/izbori-u-bih/izborni-sistem/>
2. Koalicija „Pod Lupom“. Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini – FINALNI IZVJEŠTAJ o građanskom nestranačkom posmatranju lokalnih izbora, mart 2021.
3. Koalicija „Pod Lupom“. Analiza izbornih nepravilnosti u Bosni i Hercegovini u periodu 2006-2016. godina. Juni, 2017. godine, dostupno na linku: <https://podlupom.org/wp-content/uploads/KOMPARATIVNA-ANALIZA-IZBORNIH-NEPRAVILNOSTI.pdf>
4. Šta je trgovina mjestima u biračkim odborima?, dostupno na linku: <https://www.youtube.com/watch?v=54VmGts0SQ4>
5. Detektor.ba - Trgovina mjestima u biračkim odborima – mehanizam za krađu glasova, dostupno na linku: <https://detektor.ba/2020/09/04/trgovina-mjestima-u-birackim-odborima-mehanizam-za-kradju-glasova/>
6. Detektor.ba – Pet stvari koje trebate znati o nametnutim izmjenama Izbornog zakona, dostupno na linku: <https://detektor.ba/2022/07/29/pet-stvari-koje-trebate-znati-o-nametnutim-izmjenama-izbornog-zakona/>
7. Uputstvo o vrstama, načinu i rokovima za određivanje biračkih mjesta (prečišćeni tekst). April 2020. godine, dostupno na linku: https://www.izbori.ba/Documents/Lokalni_izbori_2020/Izborna_administracija_glasanje_GC_B/Uputstvo_o_vrstama_nacinu_i_rokovima_za_odredjivanje_BM_2020-bos.pdf
8. Uputstvo o rokovima i redoslijedu izbornih aktivnosti za Opće izbore 2022. godine koji će se održati u nedjelju 02. oktobra 2022. godine, dostupno na linku: https://www.izbori.ba/Documents/Izbori_2022/SKM_28722050415511_bos.pdf
9. Izborni zakon Bosne i Hercegovine, dostupno na linku: <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/izborni-zakon-bosne-i-hercegovine.html>
10. Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini, dostupno na linku: https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/ZAKON_O_SLOBODI_PRISTUPA_INFORMACIJAMA.pdf
11. Saopštenje za javnost Centralne izborne komisije BiH sa datumom provođenja Opštih/općih izbora 2022. godine, dostupno na linku: <https://www.izbori.ba/?Lang=3&CategoryID=64&Id=4266>

**Ova publikacija izrađena je uz finansijsku podršku
Međunarodne organizacije za Frankofoniju.**

**Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Koalicije "Pod Lupom"
i ne odražava nužno stajališta Međunarodne organizacije za Frankofoniju.**